

Kurmay Yüzbaşı Mustafa Kemal Mason Oldu Mu?

Ömer Faruk Altay*

Atatürk biyografisi yazarı İtalyan Fabio Grassi, Mustafa Kemal'in *farmason* olduğunu belirtmektedir.¹

Mustafa Kemal'in *Askerî Rüşdiyede Fransızca öğretmen*² ve Mustafa Kemal'e *geleceğe ilişkin ilk fikirleri* veren Yüzbaşı Nakiyüddin (Yücekök)³ Selânik'teki İtalyan menşeli *Macedonia Risorta* mason locasına 26 Ocak 1904'de tekris olmuş idi.⁴ Nakiyüddin, daha sonra *İttihad ve Terakki Cemiyeti* (İTC) adını alacak ve Selânik'te 1906 senesinde 3'üncü Ordu subayları tarafından tesis edilecek yeraltı örgüt *Osmanlı Hürriyet Cemiyetinin* (OHC) 2 numaralı kurucusudur.⁵

Halife-Hünkâr İkinci Abdülhamid Hân'a bombalı suikast tertipleyen bir askerî cuntaya mensubiyeti tesbit edildiği⁶ vechile Selânik'teki 3'üncü Ordu'ya vazifelendirilmeyip Şam'daki 5'inci Ordu'ya sürülen Erkân-ı Harbiye (Kurmay) Yüzbaşı Mustafa Kemal, Mustafa Hakkı'nın (Nalçacı) *üstadı muhterem* olduğu mason locasına tekris edilmek istemiş fakat *aşkamları içki içmesi ve muntazam bir âile hayatının olmaması gibi* sebeplerle reddedilmiştir.⁷

20 Haziran 1907'de *Kolağası* (Mümtaz Yüzbaşı) rütbesine terfi edilen Mustafa Kemal, 13 Ekim 1907'de Şam'daki 5'inci Ordu Karargâhından Selânik'teki 3'üncü Ordu Karargâhına tayin edildi. 29 Ekim 1907'de ise OHC'ye (nihaî adıyla İTC'ye) intisab etmiştir.⁸ Bu cemiyet de zaten *masonlukla bütünleşmiş*,

Atf Gösterimi. Ömer Faruk Altay. (2025, Ekim 14). Kurmay Yüzbaşı Mustafa Kemal Mason Oldu Mu? [Geliştirilmiş baskı]. *Tarih Tahkik*, tarihtahkik.com adresinden edinilmiştir.

* Siyasî tarih talebesi & işçisi. Elektronik posta: tarihtahkik@gmail.com.

¹ Fabio L. Grassi. (2018). Invisible Scapegoats: The Turkish *Dönmes*. In *Dynamics and Policies of Prejudice from the Eighteenth to the Twenty-first Century* (G. Motta, eds.) (p. 126). United Kingdom, Newcastle: Cambridge Scholars.

² Mustafa Kemal'in Selânik Askerî Rüşdiyesine kayıt tarihi 1893; mezuniyet tarihi ise 1896'dır: Utkan Kocatürk. (tarihsiz). *Kaynakçalı Atatürk Günlüğü* (s. 2). Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

³ Yahya Akyüz. (2007). *Türk Eğitim Tarihi M.Ö. 1000-M.S. 2007* (11. baskı) (s. 259). Ankara: Pegem A Yayıncılık. Nakiyüddin Yücekök, Sabataycı idi: Cengiz Şişman. (2016). *Susunluğun Yüku: Sabatay Sevi ve Osmanlı-Türk Dönmelerinin Evrimi* (A. Demirhan, çev.) (s. 285). İstanbul: Doğan Kitap.

⁴ Şükrü Hanioğlu. (1985). *Bir Siyasal Örgüt Olarak Osmanlı İttihad ve Terakki Cemiyeti ve Jön Türklük (1889-1902)* (s. 90). İstanbul: İletişim Yayınları.

⁵ Tarık Zafer Tunaya. (1989). *Türkiye'de Siyasal Partiler: İttihat ve Terakki: Bir Çağın, Bir Kuşağın, Bir Partinin Tarihi* (c. 3, s. 7). İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları. Kâzım Karabekir. (2011). *İttihat ve Terakki Cemiyeti* (2. baskı) (s. 105). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. "Selanik'teki Osmanlı Hürriyet Cemiyeti'ni kuran üyelerin çoğunu Sabatayist ve Yahudiler oluşturuyordu. Özellikle buradaki Sabatayistler ve Yahudiler fikrî ve maddî bakımdan cemiyete çok destek verdiler." Ahmet Eyicil. (2004). *İttihad ve Terakki Liderlerinden Doktor Nâzım Bey* (s. 68). Ankara: Gün Yayıncılık. OHC'nin 3 ve 4 numaralı kurucuları Mehmed Talat ve Mithat Şükrü Bleda da Sabataycıdırlar: Ömer Faruk. (2022). Sadrazam Talat Paşa Sabataycı Mıydı? [Geliştirilmiş baskı]. *Tarih Tahkik*, tarihtahkik.com adresinden edinilmiştir.

⁶ Ali Fuat Cebesoy. (1967). *Sınıf Arkadaşım Atatürk* (s. 72-75). İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevleri.

⁷ Mimar Sinan, 1998, Sayı 109, s. 16-17. Mustafa Kemal 11 Ocak 1905'te kurmay yüzbaşı rütbesiyle Harbiye Mektebinden mezun olmuş, 5 Şubat'ta 5'inci Ordu'ya tayin edilmiş, 10 Şubat'ta İstanbul'dan Şam'a hareket etmiştir. Nisan 1906'da ise gizlice Selânik'e muvasalat etmiş ve *Vatan ve Hürriyet Cemiyeti* için faaliyet yürütmüştür: Utkan Kocatürk, *Kaynakçalı Atatürk Günlüğü*, tarihsiz, s. 4-5.

⁸ Utkan Kocatürk, *Kaynakçalı Atatürk Günlüğü*, tarihsiz, s. 5-6.

*İttihatçılar Mason localarında siyasal eğitimlerini görmüşlerdir. [...] İkinci Meşrutiyetin hazırlanışı böylelikle, Masonlukla iç içe, kapalı localardaki gizli ve serbest hava içinde gelişmiştir.*⁹

Bir gün, eski arkadaşlarından biri ona gerçeği açıkladı. "Vatan"¹⁰, Selanik'te başarılı olamazdı, zira burada "İttihat ve Terakki" adında çok güçlü bir ihtilâlcı kuruluş vardı. Kent halkının büyük bir çoğunluğu Yahudi idi. Bunların pek çoğu İtalyan uyruğunda ya da farmasondu. Farmason olarak bu hareketi destekliyorlardı. İtalyan vatandaşı olarak da bu dernek üyelerini evlerinde barındırıyorlardı. Bu misafirperverlik de misafir edilenlerin herhangi bir şekilde tutuklanmasını önüyordu.

Böylece, Sultanın polislerinin, yabancı uyrukluların evinde araştırma yapamayacağına dair I.François zamanından kalma kapitülasyon rejimi tarafından koruma altına alınmış oluyorlardı. Çünkü yabancılar sadece kendi konsolosluklarının mahkemelerinde yargılanabilirlerdi.

Mustafa Kemal'in sık görüştüğü grupta bulunan Makedonyalı Fethi [Okyar], Mason locasına girmişti. Locaların sayesinde "İttihat ve Terakki Cemiyeti"ni kurmuşlardı. Toplantılarını Yahudilerin evlerinde yapıyorlardı ve onlardan, kaynağı bilinmeyen malî yardımlar alıyorlardı. Ayrıca, Sultanın mahkûm ettiği ya da sürgüne gönderdiği bütün siyasî kişilerle de yirmi yıldır sıkı ilişkiler sürdürüyorlardı.

Tavsiyeleri üzerine Mustafa Kemal, "Vedata" locasına girdi. Ama orada karşılaştığı havadan hiç hoşnut olmadı.¹¹

*Mustafa Kemal'in "Mason Locası"na girdiği de öne sürülmektedir. Benoist-Méchin, kaynak göstermeksizin onun Selanik'e döndükten sonra Fethi Okyar'ın önerisiyle Vedata adlı locaya girdiğini yazmaktadır.*¹²

Mason büyük üstadlarından Celil Layiktez:

Ligou'nun Ansiklopedisinde Mustafa Kemal'in "Macedonia Resorta et Veritas" locasında tekris edildiği yazıyor. Bu isimde bir loca bulunmamakla birlikte, İtalyan obediyanına bağlı *Macedonia Risorta'dan* ayrılan Kardeşlerin Fransa Grand Orient'ından berat alarak Veritas Locasını kurdukları bilinmektedir. İttihat ve Terakki her iki locada da faal olmuştu. Dolayısıyla, bir ihtimal, Yüzbaşı Mustafa Kemal *Veritas* Locasında tekris edilmişti.¹³

*Mirliva Mustafa Kemal Paşa, o esnada [Ocak-Mayıs 1919] İstanbul'da gizli olarak teşekkül eden Ayyıldız Askerî Cemiyetinin reisi idi. Ve o günlerde icra olunan seçimler ile de şark locasının Maşrık-ı Azam'ı olmuştu.*¹⁴

⁹ Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler: İttihat ve Terakki: Bir Çağın, Bir Kuşağın, Bir Partinin Tarihi*, 1989, c. 3, s. 322.

¹⁰ Askerî Tıbbiye'den tard edilmiş bir tüccar Mustafa Cantekin'in ve rüfekasının Şam'da gizlice kurmuş oldukları ihtilâl cuntası: *Vatan ve Hürriyet Cemiyeti* (VHC). Fakat bu örgütlenme sınırlı kalmıştır. VHC'ye Şam'da intisab eden Mustafa Kemal, Selânik'e geldiği vakit VHC'ye yeni şube kazandırmaya ve geliştirmeye çalışsa da başarılı olamamıştır. Bu raddede ise *İttihad ve Terakki Cemiyetine* katılmış görünmektedir: Erik Jan Zürcher. (1987). *Milli Mücadelede İttihatçılık* (N. Salihoğlu, çev.) (s. 65-72). İstanbul: Bağlam Yayınları; M. Şükrü Hanioğlu. (2023). *Atatürk: Entelektüel Biyografi* (s. 190-193). İstanbul: Bağlam Yayınları. Mustafa Cantekin, *dönme* idi: Hristos K. Hristodulu. (2008). *Mustafa Kemal ve Selanik Yaşamı* (B. Yamansavaşçılar, çev.) (s. 128). İstanbul: Telos Uluslararası Yayıncılık.

¹¹ Jacques Benoist-Méchin. (1999). *Mustafa Kemal: Bir İmparatorluğun Ölümü* (Z. Çelikkol, çev.) (3. basım) içinde (s. 81-82). Ankara: Bilgi Yayınevi.

¹² Şerafettin Turan. (2017). *Mustafa Kemal Atatürk: Kendine Özgü Bir Yaşam ve Kişilik* (3. basım) (s. 92). Ankara: Bilgi Yayınevi.

¹³ Celil Layiktez. (1999). *Türkiye'de Masonluk Tarihi Cilt:1 - Başlangıç 1721-1956* (s. 127). İstanbul: Yenilik Basımevi.

¹⁴ Mevlanzade Rifat. (2017). *Türkiye İnkılabının İç Yüzü* (K. Kahraman, haz.) içinde (s. 229). İstanbul: Kaknüs Yayınları. Örneğin Mustafa Kemal'in yaveri Cevad Abbas (Gürer), 15 Ağustos 1918'de İstanbul'daki Resne Locasına tekris edilmişti: Mimar Sinan, 1976, Sayı 22, s. 77.

İstanbul'daki İngiliz Fevkalâde Komiseri Horace Rumbold'un Hariciye Nâzırı Curzon'a gönderdiği 27 Nisan 1921 tarihli mahrem yıllık raporunda şunlar kayıtlıdır: *Mustafa Kemal [...] 1907'de Selanik'e atanmış ve aynı yıl içerisinde İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne girmek suretiyle farmasonlar arasına katılmış ve İttihatçı fikirlerin en ateşli savunucularından biri olmuştur.*¹⁵

1909 ilkbaharında, masonluğun Osmanlı Devleti'ndeki merkezi Selânik'te, *mason subay ve milletvekillerinin çoğunlukta olduğu İttihadçı bir grup, kurmay heyetinde Mustafa Kemal'in de bulunduğu Hareket Ordusunu teşkilâtlandırdı.*¹⁶ Nisan 1909'da İstanbul'a giren illegal Hareket Ordusu, askerî darbeye ikinci Abdülhamid Hân'ı hal' ederek yönetimi ele geçirdi.¹⁷

*Mustafa Kemal, genç bir subay olarak Selanik'teki ve İstanbul Pera'daki Mason Localarını sık sık ziyaret etmişti.*¹⁸

Mustafa Kemal bir gün *elini masaya vurarak: - Biliyor musunuz, ben de Mason oldum! demmiştir.*¹⁹

Ankara eski valisi, mason, Kapanî Sabataycı Süleyman Asaf İlbay'ın²⁰ oğlu mason Nahit İlbay²¹: *Atatürk, tamamen, fikren ve yaradılış itibarıyla bir masondur.*²²

Yugoslavya'da neşredilen *Politika* gazetesi, 13 Kasım 1938 tarihli nüshasında, Mustafa Kemal'e dair şu cümleleri derc etmiştir:

*Selanik'teki devrimci çalışma ortamına gelmeyi başardı. Burada devrimci İttihat ve Terakki Derneğine katıldı; sonra bu kuruluşla ve Selanik'teki İtalyan Mason Locaları ile ilgili faaliyetlerini gizlemiştir.*²³

Mustafa Kemal'in mason akrabaları vardır. Dedesi Kırmızı Hafız Ahmet'in kız kardeşi olan Nimetî Hanım'ın üçüncü kuşak torunu Deniz Kurmay Yarbay Tezer Ülküatam²⁴, İstanbul'daki *Ülkü* locasında

¹⁵ Ali Satan. (2010). (Der.). *İngiliz Yıllık Raporlarında Türkiye (1920)* (B. Özsöz & S. Demirci, çev.) (2. baskı) içinde (s. 158). İstanbul: Tarihçi Kitabevi.

¹⁶ Celil Layiktez, *Türkiye'de Masonluk Tarihi*, 1999, s. 103.

¹⁷ Mustafa Kemal, 1 Aralık 1921 tarihli meclis konuşmasında şu sözleri sarfetmiştir: "Ben de 31 Mart vakasında İstanbul'a giren hareket ordusunun yanında ve belki başında bulunanlardan biriyim. [...] Nihayet içeriye girdik. Birçok kanlar akıttık, birçok insanlar astık. (İllâ dedik, bu kitabı tatbik edeceksiniz.) Derhal: (Pekâlâ tatbik edelim) cevabını aldık." T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Cilt 14, s. 434. "Bu kitabı"dan maksat, 1876 Kânûn-ı Esâsî'dir. Masonik İttihad ve Terakki Cemiyeti, askerî darbeye idareyi deruhte etmek için komplo kurmuştur: Necmettin Alkan. (2014). *Selanik İstanbul'a Karşı: 31 Mart Vak'ası ve II. Abdülhamid'in Tahttan İndirilmesi* (2. baskı) (s. 24). İstanbul: Timaş Yayınları.

¹⁸ Hanns Froembgen. (1937). *Kemal Atatürk: A Biography* (K. Kirkness, tran.) (p. 220). United Kingdom, London: Jarrolds.

¹⁹ Necmi Onur'un cumhurbaşkanlığı sofrası hizmetlisi Cemal Granda ile mülâkatı, Yeni Gazete, 17 Kasım 1970; Aktaran: Celil Layiktez, *Türkiye'de Masonluk Tarihi*, 1999, s. 128.

²⁰ Ömer Faruk. (2024, Mart 3). Sabataycı Süleyman Asaf İlbay'ın Akrabalık Bağları. *Türkiye Sıhriyeti*. turkiyesihriyeti.wordpress.com adresinden edinilmiştir.

²¹ Nahit İlbay ile bacanağı Dr. Rifat İnsel, 10 Aralık 1981'de mensubu oldukları *Sadık Dostlar Locasında* "Türk Masonluğunun dünü, bugünü, yarını" başlıklı sunum yapmışlardır: Mimar Sinan, 1982, Ahmet Salih Korur Özel Sayısı, s. 74.

²² Mimar Sinan, 1998, Sayı 109, s. 15-16.

²³ Nuri Çolakoglu. (2008). (Haz.). *Dünya Basınında Atatürk: Kasım 1938* (3. baskı) (s. 361). İstanbul: Doğan Kitap.

²⁴ T.C. Genelkurmay Başkanlığı. (2009). *Atatürk'ün Çevresinde Bulunmuş Kişiler ve Yakınları ile Yapılan Söyleşiler* (s. 126). Ankara: Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları.

"Dilin Doğru Kullanımının Önemi" başlığıyla (23 Şubat 1995);²⁵ *Ülküm* locasında "Antik Mısır, Yahudilik ve İskenderiye Öğretileri" başlığıyla (4 Kasım 1997) ve "ATATÜRK" başlığıyla (18 Kasım 1997) sunumlar tebliğ etmiştir.²⁶ Tezer Ülküatam'ın amcaoğlu²⁷ Münir Ülküatam, *İzmir Vadisindeki Ocak* locasına tekris edilmiştir.²⁸

*Kuvayı Milliyeci lider kadro, İttihat Terakki ve Mason ocaklarında yetişmiş kişilerdi.*²⁹ Mustafa Kemal'in *Cumhuriyetçi kadrosunda görev alanların büyük bölümü Mason'dur. Bir bakıma yönetim ve devrimlerin gerçekleştirilmesi Masonlara emanet edilmiştir.*³⁰ Başka bir deyişle masonik inançlar, Kemalist harekette ve CHP Tek-Parti yönetiminde belirleyici bir âmil idi ve bu bağlamda kemalist-masonik bir devlet tesis edildiği söylenebilir.

Beylemlel Mason İttihadı Kongresi, 6 Eylül 1932 tarihinde, 22 farklı milletten murahhaslarıyla İstanbul Beyoğlu'ndaki Tokatlıyan Otel'de içtima etmiştir.³¹ 13 Eylül tarihinde Pera Palas Otel'de verilen ziyafet esnasında söz alan Türkiye Masonları Yüksek Heyet Reisi Servet Yesari, Mustafa Kemal'in masonik hedefleri gerçekleştirdiğini iftiharla ifade etmiştir:

...O tarihte, ziyaret ettiğim Mason büyüklerine söylemiş idim ki, hâlen Türk milletinin başında bulunan fevkalbeşer şahsiyet, memleketi, sanki bir sihir ve füsün kuvvetile baştan başa yenileştirmektedir. Onun harikalı dehâsi sayesinde bir asrı kaplıyacak kadar büyük bir tekâmül, beş seneye baliğ olmanın kısa bir müddet içinde tahakkuk etmiştir. Kadınlığı tam bir istihlâsa kavuşturan harikalı şahsiyet memlekette yeni bir içtimâî hayat yaratmıştır. Cumhuriye idaresinin teessüsüne, mizaç ve seciyelerin tekâmülüne, millî kültüre şayani dikkat bir inkişaf vermiştir. O harikalı şahsiyettir ki, Türkiye'yi baş döndürücü bir çabuklukla inkişaf ve terakki eden asrî bir devlet haline sokmuştur. Mason büyüklerine söylemiş idim ki, o harikalı şahsiyet, memleketi lâik yapmağa muvaffak olmuş ve asrımızın en yüce ve heybetli eserini meydana getirerek, tek başına, bizim mefkûremizi tahakkuk ettirmiştir.³²

²⁵ Mimar Sinan, Mart 1995, Sayı 95, s. 73.

²⁶ Mimar Sinan, 1997, Sayı 106, s. 101.

²⁷ Ali Güler. (2019). *Atatürk'ün Saklanan Şeceresi* (4. baskı) (s. 90). İstanbul: Yeditepe Yayınevi.

²⁸ Tesviye, Nisan 1994, Sayı 11, s. 33-34.

²⁹ Cihangir Gener. (2007). *Ezoterik-Batını Doktrinleri Tarihi* (12. baskı) (s. 402). Ankara: Yurt Kitap-Yayın.

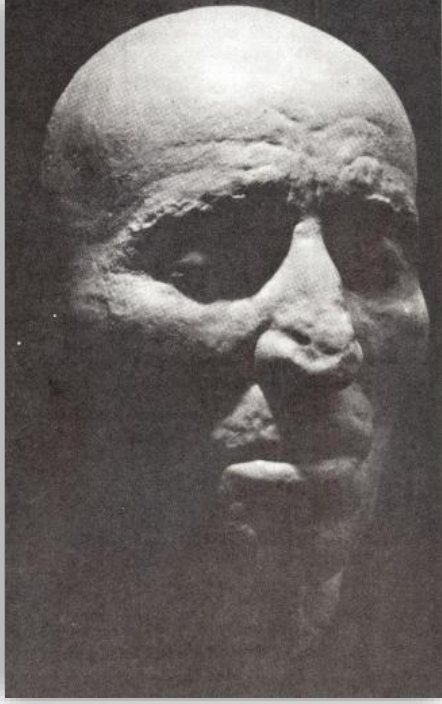
³⁰ "Fethi Okyar, Rauf Orbay, Refet Bele Paşa, Ali İhsan Sabis Paşa, Meclis Başkanı Kazım Özalp Paşa, Meclis Başkanı Abdülhalik Renda, Başbakan Hasan Saka, İçişleri Bakanları Şükrü Kaya ve Mehmet Cemil Uypadin, Dışişleri Bakanları Bekir Sami Kunduh ve Tevfik Rüştü Aras, Sağlık Bakanları Rıza Nur, Adnan Adıvar, Refik Saydam, Behçet Uz, Milli Eğitim Bakanları Reşit Galip, Hasan Ali Yücel, Ekonomi Bakanı Sırrı Bellioğlu, Milletvekilleri Cevat Abbas, Atıf Bey, Edip Servet Tör, Yunus Nadi, Reşit Saffet Atabinen, Memduh Şevket Esendal, Hilmi Uran, Tevfik Pikret Sılay, Ahmet Ağaoğlu, Ankara Valisi Nevzat Tandoğan ve Belediye Başkanı Süleyman Asaf İlbay, İstanbul Valileri Muhittin Üstündağ, Lütfü Kırdar, Danıştay Başkanı Mustafa Reşat Mimaroğlu, Jandarma Genel Komutanı Galip Paşa, İstiklal Mahkemesi Başkanı Necip Ali Küçük, Amiral Mehmet Ali Paşa Atatürk'ün çevresinde ülkeye hizmet etmiş Masonlardır." Ferit Kılıç. (2010). *Atatürk Masonmuydu?* (s. 102-103). İstanbul: Kalipso Yayınları. 2'nci Cumhurbaşkanı İsmet İnönü de masondur fakat kamuoyundan itina ile gizlenmiştir: Kemal Özer. (2019, Eylül 9). Resmi belgelere göre Masonluk Siyonizm'in maşası. *Gerçek Hayat*, gzt.com adresinden edinilmiştir. Bu isimler Kemalist-masonik kadronun cüz'î bir kısmını temsil ediyor. Masonları listeleme çalışması yapıldığı takdirde hacimli bir kitab vücuda getirilecektir kanaatindeyiz.

³¹ Cumhuriyet, 4 Eylül 1932, *Büyük mason kongresi şehrimizde toplanıyor*, s. 1; Cumhuriyet, 6 Eylül 1932, *Mason Kongresi Bugün açılıyor*, s. 1, 4. Cumhuriyet gazetesinin sahibi, mason Yunus Nadi'dir.

³² Cumhuriyet, 15 Eylül 1932, *Mason Kongresi Ve Gazi Hz.*, s. 3. Servet Yesari'nin lâiklik vurgusu mühimdir. Yunan tarihçi Nicolaidis, *L'Empire Ottoman* nam eserinde "Masonları, Türkiye'de "de-İslâmizasyon" [İslâmsızlaştırma] ajanları olarak nitelendirmiştir: Mim Kemâl Öke. (1990). *Kutsal Topraklarda Siyonistler ve Masonlar: İhânetler... Komplolar... Aldanmalar...* (s. 203). İstanbul: Çağ Yayınları. Mim Kemâl Öke, masondur.

Celil Layiktez'in belirttiğine göre dönemin İçişleri Bakanı Şükrü Kaya *biraderlerinin tensibiyle mason locaları Türkiye'de uyku devresine geçmiştir ve fakat, mecliste hâlâ 60'ın üzerinde üst düzey mason, vazifelerine devam etmiştir.*³³

Karakaşî Sabataycı Mehmet E. Soyarslan, kendisiyle gerçekleştirilen mülakatta şu sözleri ifade etmiştir: *Atatürk'ü zor durumda bıraktılar. O Masonlara bir şey yapmıyordu, biliyordu, arkadaşlarının birçoğu da Masondu. Hatta Manastır'da bir Loca'ya kaydolmuş.*³⁴

Fotoğraf. Mason Joseph Haydn'ın (d.1732-ö.1809) vefatında alınan yüz maskı.³⁵

Fotoğraf. Mason olduğu belirtilen Kemal Atatürk'ün (d.1880/1881-ö.1938) vefatında alınan yüz maskı.³⁶

Celil Layiktez:

İtalya'daki Faşist rejimden kaçıp İsviçre'ye sığınmış olan eski İtalyan Dışişleri Bakanı Kont Sforza (Mustafa Kemal Paşayı Mütareke sırasında İstanbul'da şahsen tanımış ve konuşmuştur.) "Modern Avrupa'nın Kurucuları" adlı kitabında Atatürk'ten büyük saygıyla bahseder ve Mason olduğunu yazar.³⁷

Mason arşivci Tamer Ayan:

Aslında, Atatürk'ün Mason olduğunun kesin ispatı için, tekris olduğu muhtemel locaların matrikül, terfi veya diploma kayıtlarının bulunması gerekir. Ancak, yabancı obediyanlara bağlı olan bu locaların arşivlerinin bir bölümü kaybolmuş, geriye kalanlarında da konuya ilişkin olumlu ya da olumsuz bir kayıt bulunamamıştır. Bunun en önemli nedeni, Atatürk'ün Masonluğunun söz konusu olduğu İtalyan ve Fransız obediyanlarına ait

³³ Celil Layiktez. (2009). *Mason Profili* (s. 93). İstanbul: Yenilik Basımevi. 33 dereceli mason, İçişleri Bakanı Şükrü Kaya: "Türk Masonları kendi ideallerinin hükümetin esas programında dahil olduğunu görerek kendi teşkilâtlarını kendileri fesh etmişlerdir. Hükümetin bu iş üzerinde hiç bir teşebbüsü ve alâkası yoktur." İlhami Soysal. (1978). *Türkiye ve Dünyada Masonluk ve Masonlar* içinde (s. 251). İstanbul: Der Yayınları.

³⁴ Suzan Nana Tarabulus. (2022). *baba bize neden dönme diyorlar?* (s. 314). İstanbul: Varlık Yayınları.

³⁵ Şakul Gibi, Eylül 1989, Sayı 16.

³⁶ Sanat Çevresi, Kasım 1978, Sayı 1, s. 20. Kemal Atatürk'ün yüz maskı, İsak Amon adlı bir Yahudi tarafından alınmıştır: Rifat N. Bali. (2016). *Meçhul Yahudiler Ansiklopedisi* (s. 28). İstanbul: Libra Kitap.

³⁷ Celil Layiktez, *Türkiye'de Masonluk Tarihi*, 1999, s. 130.

locaların daha sonraki yıllarda Selânik'i terk etmeleri ve İkinci Dünya Savaşı yıllarında Yunanistan ve İtalyan arşivlerinin Alman işgal kuvvetlerince imha edilmiş olmalarıdır.³⁸

*Belçika ve Hollanda Mason arşivlerinde çalışmış olan Hüseyin Özgen, Kardaliç adlı bir Yugoslav Masonunun Atatürk'ün ismini görmüş olduğuna dair bir ifadesini Uluslararası Masonlar Birliği yaylığında okumuştur.*³⁹

ABD New York Büyük Locası eski Büyük Üstadı Ward B. Arbury: *Genel olarak inanıldığına göre, ATATÜRK Mason Birliğine aza idi. Fakat benim bildiğime göre, bu hususta kafi bir ispat vesikası mevcut değildir.*⁴⁰

Grand Orient de France (Fransa Büyük Doğusu) arşivinden istifade ederek *Kanada'da tarih doktorası yapan bir öğrencinin “Kemalizm ve Masonluk ilkeleri bu denli örtüşüyorsa, Atatürk neden Masonluğu kapattı”* başlıklı tezi için *İstanbul'a gelmesi, arşivde günlerce süren zahmetli çalışmalar neticesinde Atatürk'ün Masonluğa olumlu bakışı ve Ankara binamızın temini için yaptığı nakdi yardımı ile ilgili olarak el altında bulunan ve okunmayı bekleyen Fransızca belgeler keşfedildi.*⁴¹

Fotoğraf. Atatürk New York Times'ın ünlü masonlar listesinde (Milliyet, 5 Nisan 1998, Pazar eki, s. 6).

³⁸ Celil Layiktez, *Türkiye'de Masonluk Tarihi*, 1999, s. 129.

³⁹ Celil Layiktez, *Türkiye'de Masonluk Tarihi*, 1999, s. 130.

⁴⁰ Mimar Sinan, Ekim 1966, Sayı 1, s. 39.

⁴¹ Celil Layiktez İnternet Adresi, *Pek Muh. Üstadımız Celil Layiktez Hakkında*, celillayiktez.com adresinden 20 Temmuz 2024 tarihinde temin edilmiştir.

1 Mart 1924. Fransız katolik *La Croix* gazetesi aktarıyor. “*La Libre Parole*” gazetesinde bir makale kaleme alan *Le Renseigné*, yeni Türkiye’nin bir Yahudi-Mason girişiminden doğduğunu belirtiyor.⁴²

5 Mart 1924. Fransız *L'Ouest-Eclair* gazetesi, L. A. Pages imzalı makale neşretti: *Türkiye'deki laik hareketle İslamiyet’i yok etmeye yeminli Özgür Mason Locaları arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır.*⁴³

7 Mart 1924. *La Croix* gazetesi, Jean Guiraud imzalı makale neşretti: *Mustafa Kemal, bağınaz bir mason ve milliyetçidir.*⁴⁴

⁴² Engin Deniz Tanır, *Cumhuriyet'in Kuruluşu Sürecinde Türkiye'de Fransız Okulları (1919-1925)* [Doktora Tezi], 2016, s. 218, dipnot 1081.

⁴³ Engin Deniz Tanır, *Cumhuriyet'in Kuruluşu Sürecinde Türkiye'de Fransız Okulları (1919-1925)* [Doktora Tezi], 2016, s. 218, dipnot 1081.

⁴⁴ Engin Deniz Tanır, *Cumhuriyet'in Kuruluşu Sürecinde Türkiye'de Fransız Okulları (1919-1925)* [Doktora Tezi], 2016, s. 218-219, dipnot 1081.